

Komet (Gürkan Coşkun) Resminde Bir Algı Ve Temsil Sorunu Olarak Zaman

Time As A Problem Perception And Symbol In The Paintings Of Komet (Gürkan Coşkun)

Emrah Uysal*

ÖZET

Bu araştırmada zamanın soyut bir kavram olarak varoluşu gerçeğinden yola çıkılarak zaman-mekân birlikteliği incelenmeye çalışılmıştır. Resimde zamanın bir algı ve temsil sorunu olarak nasıl ele alındığı, sanatçının çalışmalarında zaman kavramını izleyiciyle buluşturması süreci irdelendikten sonra, Komet (Gürkan COŞKUN) resimlerinde figür-mekân-zaman kavramları ile yapılan bir takım tespitlere yer verilmiştir. Yapılan alıntılarla zenginleştirilmeye çalışılan konu, günümüzde değişen zaman-mekân tanımlamalarının çağdaş resim algısına yaptığı etkilere değinilerek geliştirilmiştir. Komet resimlerinin değişen ve gelişen bu atmosferde nasıl algılanması gerektiği yada nasıl algılanacağı belirtilerek sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekan, Zaman, An, Algı.

ABSTRACT

This study investigates the relation between space and time starting from the reality of the existence of time as an abstract concept. It was depicted how time in paintings is dealt with as a problem of perception and symbol and how the painter united the concept *time* with the audience in his works. Then, some determinations were made as to concepts of figure-space-time in the paintings of comet (Gürkan COŞKUN). The subject enriched with the citations was developed with the reference to the influence of the changing descriptions of time-space on the perception of modern painting. Finally, it was mentioned how comet paintings should and will be perceived in the changing and developing atmosphere.

Keywords: Space, Time, Moment, Perception.

Birçok düşünürün zaman'ı insanla var olan bir kavram olarak görmesinin yanı sıra, gerçekte zamanın insandan da önce var olduğunu ileri süren ve bunu dünyanın, evrenin milyarlarca yıllık var oluşu ile ifade edenler de olmuştur. Mullarkey, zaman'ı ciddi bir biçimde ele alan tek filozof olarak Henry Bergson'un söylendiğini belirtir. Borges, Bergson'dan sonra zaman üzerine yazmanın çağı aşmak olacağına inanmıştır. Ona göre zaman bir icattır, buluştur veya hiçbir şeydir [1].

Zamanın mekânla olan ilişkisi, mekânın uzaysal boyutu, yani sonsuz bir boşluk ve bu boşlukta var olanların birbiri ile olan ilişkisi ya da bu mekânın dünya üzerinde bir yer olması, zamanı anlamlandırma biçimimizi etkilemek-

tedir. Resim tarihinde zamanın görsel dilin olanaklarıyla ifade edilmesinin öyküsü bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Çünkü zaman; resimde bir temsil sorunu olarak hep karşımıza çıkmıştır.

Eleştirmen Mehmet Ergüven'e göre; figüratif resimde "... zamanın ancak devinim aracılığıyla temsil edilmesi, önce figür ile dip yüzey arasındaki ilişkide ortaya çıkan mekânın zahiri mevcudiyetini kendiliğinden zorunlu hale getirmiştir. Mekân, zamanın ön koşuludur burada. Öte yandan dip yüzeyle diyalog arayışı, yalnız arkaya açılan boşluğu değil figürler arası ilişkiyi de düzenler ve bu ilişki zamanın temsili bağlamında, önce çevre, sonra ötekiyle bağlantıyı şart koşan devinim için hayati önem

* Emrah Uysal, Arş. Gör., DEÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Narlıdere-İzmir. e-mail: emrah.33@gmail.com.

taşımaktadır” [2]. Bu tanımlardan yola çıkarak mekânla birlikte hareket kavramının da zamanı şekillendiren bir unsur olarak karşımıza çıktığı sonucuna varılmaktadır.

Doğa, insanın iç dünyası ve bunu şekillendiren toplumsal yaşam, teknolojik gelişmeler ve resmin kendi plastik değerleri, aslında süregiden zamanın resmini oluşturmaya başlamıştır. Bu süreçte her sanatsal yaratımın belli başlı siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve mekânsal bağlamlara göre şekillendiği bilinmektedir. Sanatçının bilinci ve bilinçaltı da, zamana paralel olarak bu süreçte kendince önemli gördüğü şeyleri kaydeder. Sanatçı tarafından kaydedilen bu süreç çoğu kez sanatçının bir söylemi olarak karşımıza çıkar. Sanatçı burada zaman’ı genellikle sabitler ve algılanamaz bir duruma getirir. Sanatsal üretim esnasındaki “geçen zaman”, yaşamla doğrudan ilişkilidir ve mahrem bir an’ımler. Bu nedenle “zaman” ın, sanat eserinin oluşumundan izleyiciyle buluştuğu an’a kadar geçirdiği süreçte sanatçısıyla girdiği ilişki, bütünlük arz eder. Böylece Sanatçı yakaladığı bir “an” üzerinden zamanı kuşatan, geçmiş ve geleceği içinde barındıran sanat yapısını izleyiciye sunar.

Sanat yazarı Marcus Graf’a göre sanat ve zaman kavramlarının birbirleriyle olan ilişkileri izlenen şey kadar izleyiciye de bağlıdır; “Sanatta zaman izleyicinin durduğu zamansal konuma bağlı olarak değişen izafi bir kavramdır” [3].

Yaratma sürecinde “geçen zaman” üzerinden belirleyici olan ise yaratıcının hangi zaman dilimiyle ilişkide olduğudur. Komet’te zaman kendi deyişimiyle “idi/idim/idik” katmanlarından oluşmaktadır [4]. Bunu da Komet’in içinde olunan zamanı yaşamak ve bu “an” ın farkında olmak tanımlamasıyla anlamlandırdığı düşünülmektedir. Zamana dair yapılan bu atıflar bir kavram olarak ele alındıklarında yaşamın kendisi olduğu gerçeğiyle karşılaştırır bizi. Ki bunlar aynı zamanda yaşamın içinde var olan olgular olarak resimde karşılık bulur. Sanatçı için şimdiki zamanın aurasının farkında olmak zamanın ruhunu belirleyen bir edimdir. Renkler, çizgiler, boşluklar nesnelere birbirleriyle olan ilişkileri ve ilişki/sizlik/leri bir sanat yapısında bulunması muhtemel olan diğer unsurların her biri, kendi başına zamanı içine alan yapıdadırlar. Burada zaman donmuştur. Sunulmuş imge yaşamdan bir sahneye benzer tıpkı Komet’in resimlerinde olduğu gibi... Üretim tamamlanıp varlığını sürdürdüğü sanatçının yaşamının ötesine geçer.

**Komet, “Ne Gelen Var Ne Giden”, 1998,
Tuval Üzerine Yağlıboya.**

Komet’te resmin vurgusu daha çok biçimsel özellikler (figür, mekân, nesnelere...) üzerinden seyrederek ve resmin öyküsü/mizansenini sanatçının söylemi içerisinde kendini ön plana çıkarır. Konunun anlatımı bir veya birkaç tema üzerinden derinleşen başka açılımlara izin vermeyen bir yapıdadır. Komet’in genel tavrında figürü ve mekânı enlemesine ve boylamasına yatırdıktan sonra söylemini belirli bir dil üzerinden (bilinç ve bilinçaltı edimlerinden yararlanarak) yapar. Resimdeki durağanlıkta bir canlılık keşfine çıkıp hareketsizliğin içinde hareketi arar adeta. Öykü kahramanlarının üzerine sinen sakinlik, dinginlik hareketsiz bir plan oluşturmaya yardım ederken ışığın da etkisiyle görüntü gizemli bir boyuta ulaşır. Burada öyküsel zaman ve mekân yerini resimdeki zaman ve mekâna bırakır. Ahmet Oktay’a göre bu uzam ve zaman; “... hiçbir yer’dir, ama ironik biçimde seyirciyi bir “kara delik” gibi kendine çeken bir yerdir. Apsis ve ordinatını ressamın bile kesinleyemeyeceği bir yer. İmgesel/düşlemsel bir haritaya aittir ancak. Bu niteliğiyle de ister istemez her yer olmaktadır. Aynı şekilde, zamansal olarak kesinlenmeyen bu yer, zamansal açıdan da hiçbir zaman’a ya da her zaman’a aittir [5]. Var olan yalnızca o “an” dır. Geçmiş ve geleceği tıpkı resimde ortaya koyduğu insanların gözlerinde, ifadelerinde, hallerinde saklanan anlamdan çıkarmak gerekir. Bakışlar, duruşlar, ifadeler ve resimden izleyiciye akan görüntünün anlatmak istediği (söylemek istediği) sözsöz diyaloglar her biri o “an” ın dışındaki “zamandan ipuçları”dır.

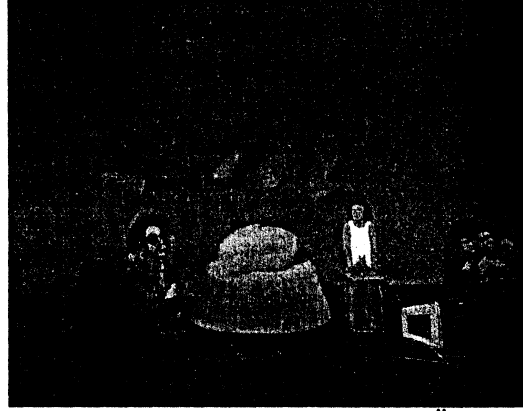
Gerek ufuklu peyzajları, gerekse iç-mekân resimlerinde sessizliğin ve dinginliğin hâkim olduğu bu resimler, aslında kendi iç dinamiklerinde oluşturdukları seslerle izleyicinin zihninde yeni bir öykünün/mizansenin oluşmasını sağlarlar.

“Geçmiş” donup kalmış bir bakışta, bir ifadeyle canlanırken “şimdi” ise, kurgulanan mizansenle can bulur. Komet’teki biçimsel yaratımın, içeriğin sahip olduğu anlam dünyasına daha baskın olduğunu söylemek mümkünken sözgelimi; Mehmet Gülerüz’de çoğu zaman derinleşen evrensel temalara değinen yanlarını da gözden kaçırmamak gerekir. Bir yandan kapı kollayan ölüm, diğer yandan insanı sarmalayan ve yaşamı biricik kılan anılar ve duygular. Hesaplaşma, geleceğin yitimine dair kaygılar, geleceğin yarattığı anlam yükü. Resimdeki figürlerin ruh dünyalarına ara ara dalışlar yapıyor izleyici. Zaman zaman benzer rüyalarda kesişen iki hayat... Yaratılmaya çalışılan mizansendeki benzeşimle hayatı bir sorgulama, yaşanan zamana tanıklık ve geçmişin izleri, geleceğe umut/suzluk/larla bakarken yaşanan kaos... Sanatçının bilinci ve bilinçaltı edimleriyle ortaya koyduğu yaratımı “gariplikler ve tuhaflıklarla” anlatım biçimine dönüştürüyor. Resimlerdeki “figür-mekân-zaman üçlüsünün dış dünyayla ilişkisi kesik, aynı zamanda birbirleriyle olan ilişkileri de. İzleyiciye kadar uzanan ve onu içine alıp sarmalayan bir ilişki olmasına karşın aynı zamanda ondan uzaklaşan, iten bir duruma karşılaşıyoruz hep.

Resimlerde izleyiciye geçen duygu ağır ilerlerken, kimi zaman zihnin geliş gidişleriyle yaşanan muğlak, gündelik yaşamın resmedilmesi/sahnelenmesi ile açık hale gelmektedir. Pencerelemeyen bir iç mekân kurgusundan oluşan birbirleriyle ilişkili gibi görünen/olduğu düşünülen, fakat birbirlerinden bağımsız orada öylece duran figürler, kendilerini dış dünyadan soyutlamış, yaşamın diğer yüzünden ayırmışlardır. Komet’te zamana fiilen mevcut olan bir hareketin seyriyle tanıklığın yerini, söz dizimsel öğelerin algılanması bağlamında zamanın kendisi almıştır [2].

“Zaman” kavramının algılanışını aslında; her iki sanatçı açısından değerlendirecek olursak Komet’te zaman boş (geçirgen), Mehmet Gülerüz’de ise doludur (direnci) denebilir. Algı ve bilinç nitelikleri zamanları ise Gülerüz’de hızlı ve dinamik, Komet’te ise ağır ve bilinçdışı yöneliktir. Hareketin, resimle temsil edilebildiği yolundaki inançtan ötürü Komet’te anlatma arzusu hep ön plana geçmiştir. Yani öykü/hikâye ön plandadır. Zira hareketle birlikte farklı zaman ve mekânın temsili de ressam için sorun olmaktan çıkmıştır artık. Mehmet Gülerüz’de ise tuvaldeki görüntünün ‘oluş’una malzeme estetiği dolayısıyla fiilen ve zorunlu olarak eşlik eden

“zaman” dillendirmeyi taahhüt ettiği şeyde dile getirilmeyenin ifadesini üslenmiş olmasına karşın kimi defa çıkarımlar yaparak dile ait bir anlatım arzusunun peşine düşer. Komet’te figür-mekân bağlantısı kurulurken öncelik ve sonralık ilişkisi içerisinde, Gülerüz’de ise eş zamanlı tasavvur edildiği, tasarımı olduğu düşünülmektedir.

Komet, “Kuş Uykusu”, 1998, Tuval Üzerine Yağlıboya.

Günümüzde mekan tanımının köklü bir değişime uğraması ve zamanın, yükseklik, genişlik ve derinliğe dördüncü boyut olarak eklenmesi düşüncesinin, çağdaş resim algısını büyük ölçüde etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere koşut olarak hızlanan hareketin yanı sıra 20.yüzyıla da kimliğini veren yeni tinsel atmosferin bütün bu değişimlerde önemli katkısı olduğu görülmektedir. Tıpkı Komet’in resimlerinde dile dökülen anlatıları sarmalayan post-romantik, nevrotik ve geçişli zaman algısında görüldüğü gibi...

Kaynaklar

1. Mullarkey, J. **Bergson and Philosophy**. University of Notre Dame Press, Indiana, USA (2000).
2. Ergüven, M. **Görmece, Zaman Üzerine Çeşitlemeler**. s: 170–171. İstanbul: Metis Yayınları. (1997).
3. Graf, M. “Yaşam-Zaman=Sanat”. **RH Sanart Dergisi**, (47): 34, (2008)
4. Kahraman, H. Bülent ve Akay, Ali. **Komet Kitabı**. İstanbul: Galeri Artist Yayınları. (2000).
5. Oktay, A. “Komet: Düşlerin Göçebesi”. **Komet-İyi Şeyler**. s: 9. İstanbul: Galeri Nev Yayınları.